

Per Eliasson

Född 1949. Fil kand 1973, doktorand vid Historiska institutionen, Lunds universitet. Arbetar med avhandling om den svenska skogens miljöhistoria och introduktionen av skogsbruk i Sverige. Anställd vid Malmö högskola.

Skattemannen – eketrädetets hatare

Den svenska militärstaten

Det svenska riket var ett av de europeiska områden där en stark stat formerades under 1500- och 1600-talet. Denna tidigmoderna svenska stat som lyckades mobilisera landets resurser, gav möjligheter till militär expansion. Under 1600-talets stora europeiska krig skaffade den det svenska riket en stormaktsstatus som bröts först genom nederlaget mot Ryssland 1721 då Estland och Lettland förlorades. Under 1700-talet var Sverige på defensiven och inriktat på att behålla delar av sitt Östersjövälde. Genom förlusten av Finland till Ryssland under Napoleonkrigen fick landet sitt nuvarande utseende.

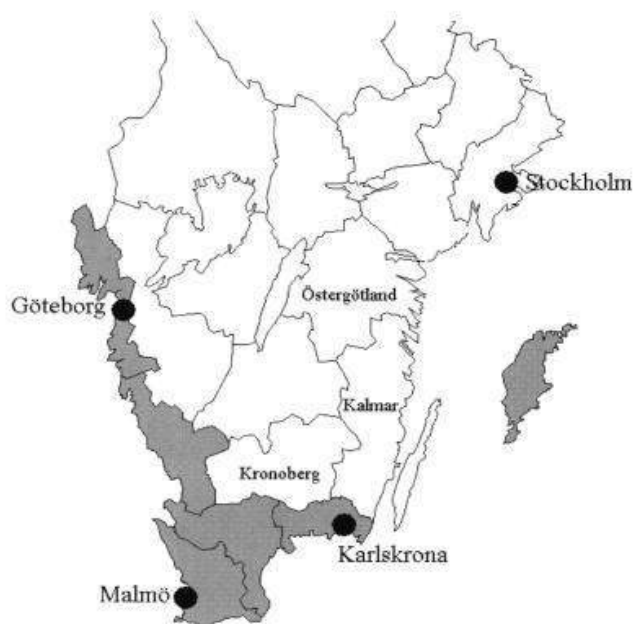
Denna svenska stat formerades i ett perifert område av Europa med liten befolkning och kallt klimat. De två huvuddelarna av det svenska riket, den svenska och den finska riksdelen, låg helt eller till största delen i den boreala barrskogszonen med magra moränjordar. Men skogen blev en viktig naturtillgång i kombination med rika förekomster av järn och

koppar och med god tillgång till vattenkraft. Det ledde till att den svenska regeringen tidigt införde mycket stränga begränsningar för det agrara skogsutnyttjandet som t.ex. svedjande, för att i stället gynna produktionen av träkol och gruvved. Den svenska järnproduktionen ökade explosionsartat under 1600-talets första del. Det var framför allt den engelska efterfrågan på svenskt järn som stegrade exporten.

Den unga svenska militärstaten erövrade genom en serie krig vid mitten av 1600-talet provinserna på södra delen av den skandinaviska halvön från Danmark. Redan från början behandlade regeringen de erövrade provinserna som en integrerad del av den svenska riksdelen. Den gav därför de fyra stånden – adel, präster, borgare och bönder – representation i den svenska riksdagen och införde gradvis svenska lagar. Bland dessa var också den stränga skogsordning som antagits av riksdagen 1647 och som innebar förbud mot huggande av träd som ek och bok. Det innebar problem för de nya provin-

serna som tillhörde den lövskogsregionen där dessa trädslag är vanligast. Adeln besvärade sig till riksdagen 1672 om ändring av förbudet i dessa provinser ”eftersom där inte finns andra träd än ek och bok”.¹

Ek och bok, s.k. ”bärande träd”, hade redan 1558 förklarats för kungens egen- dom av den svenska renässanskungen Gustav Vasa. De fick inte huggas eller skadas eftersom deras ollon var viktiga för svinbetet och därmed en inkomstkälla för staten. Men viktigare var ekens betydelse som virke till krigsfartyg.

Figur 1. Med grått markerade områden erövrades av Sverige under mitten av 1600-talet.

Kungliga ekar för den kungliga flottan

De europeiska staterna började under 1500-talet utrusta permanenta marina styrkor. Fartygsartilleriet fick avgörande betydelse för skeppens slagstyrka vilket

ställde mycket stora krav på hållfasthet och motståndskraft mot fientlig eld.² Från mitten av 1600-talet byggde dessa stater upp de stora slagflottorna, hanttrade av en professionell officerskår och stödda på en omfattande byråkrati som ansvarade för underhåll och nybyggnad. För denna byråkrati var virkesförsörjningen en central fråga. Eftersom endast ek uppfyllde de höga kraven på hållfasthet och motståndskraft blev ekvirke en strategisk råvara. Men god ek kunde inte produceras var som helst. De flesta lövträd blir till skillnad mot barrträd hårdare ju snabbare de växer. Det gör att ek på bra jord och i rätt klimat blir hårdare än på sämre jordar och i kallare klimat. För Sveriges del innebar därför erövringen av de södra landskapen en stor fördel för flottan som fick tillgång till provinser med betydligt fler och bättre ekar än tidigare. Detta och närheten till arvfjenden Danmark, var viktiga orsaker till att den svenska flottans huvudbas 1680 flyttades söderut till den nygrundade staden Karlskrona, i en av de erövrade provinserna.³

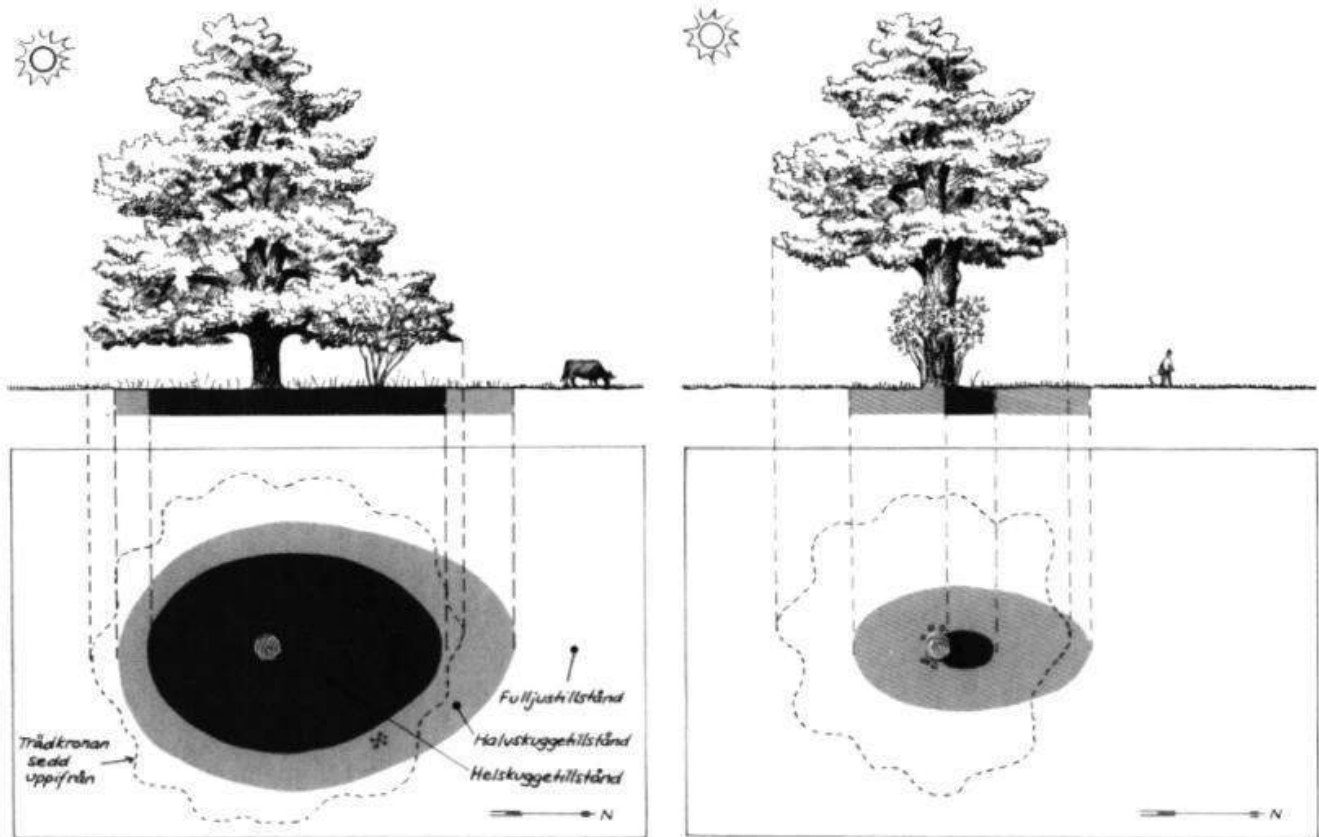
Den svenska eken blev alltså viktig för staten under 1500- och 1600-talet. Men den var också viktig för den svenska bonden. Värdet av ollonen som foder och träet som virke hade betydelse i den agrara ekonomin. Däremot var den ett illa sett träd i åkrar och ängar där den minskade produktionen av säd och hö. Detta skapade en månghundraårig motsättning mellan statsmakt och bönder som ledde till en dramatisk nedgång av antalet användbara ekar under 1700- och början av 1800-talet. Det ledde till att eken frisläpptes 1830.

Historien om hur den svenska eken blev bondens egendom i stället för statens kan skrivas som en seger för den liberala idén om personlig äganderätt. Men det är en mindre viktig del av sanningen. Historien är mer dramatisk än så och handlar om ett bondestånd som formerar sig politiskt och självmedvetet driver sina intressen på riksdagarna.⁴ I ännu högre grad driver dock bönderna sina intressen i det dagliga arbetet på sina åkrar och ängar, där kronans ekar står. Det är också en historia om ekologiska förändringar som skärper konflikten mellan bönderna och kronan och denna konflikts kulturella uttryck.

Ekar i bondens hushållning

De svenska byarna var sedan tidig medeltid organiserade i två markslag. Närmast gårdarna i byn låg inägorna med åker för sädesproduktion och äng för vinterfoder. De var inhägnade för att skydda de växande grödorna mot de betande djuren. Dessa vallades på utmarken utanför byns inhägnader. Utmarken som ofta, men inte alltid, var skogbevuxen, utnyttjades kollektivt av byns delägare.

I början av 1800-talet talar olika källor om att eken är ovanlig på utmarken. Det är kreatursbetet som håller nere tillväxten samtidigt som avverkning av de äldre träden minskat beståndet. Den största delen

Figur 2. Skillnaden i skuggförhållanden mellan icke-stamkvistad och stamkvistad ek. Fulljustillstånd innebär att minst 50 procent av möjlig solstrålning når växterna på marken. Helskugga innebär att mindre än 10 procent av strålningen når marken. Ill.: Nils Forshed.

av de kvarvarande ekarna växte i ängarna. En inventering av ekarna 1813 i den mel-lansvenska provinsen Östergötland, som var ett av de ekrikaste områdena, visar att över 80 procent av ekarna växte i ängar.⁵ Ängen var ett känsligt ekologiskt system där variationen mellan solljus och skugga var viktig. Produktionen av hö för vinterfoder gynnades av en viss beskuggning som hindrade markens uttorkning under varma somrar men det krävde ändå tillräckligt med ljus för att växa och bli näringsrikt. Ljusförhållandet kunde regleras genom att träden beskars på löv för att ge den rätta balansen mellan ljus och skugga. Lövet kunde sedan också bli till vinterfoder för djuren.

Dessutom kunde träden tillföra näring till gräset på två sätt. Genom sina djupa rötter hämtade de näring från djupare jordlager än gräset. Denna näring tillfördes gräsväxten. Dels genom att en del av trädens finrötter dog och förmultnade vid beskärningen av trädens krona och därigenom frigjorde näring i det övre jordlagret. Dels genom att det löv som blev kvar på trädet och fälldes på hösten, varje vår räfsades samman och brändes varefter askan ströddes ut över gräset.⁶

I ett sådant ekologiskt system blev statens ekar ovälkomna gäster. Stora vidkroniga ekar kvävde gräsväxten och sög ut jorden runtomkring. För att bli av med trädens skugga utsattes ekarna för hårdhänt stamkvistning.

Kvistning och ruttnande ekar

Staten intog under 1700-talet en tvetydig hållning till stamkvistning av ekar. Be-

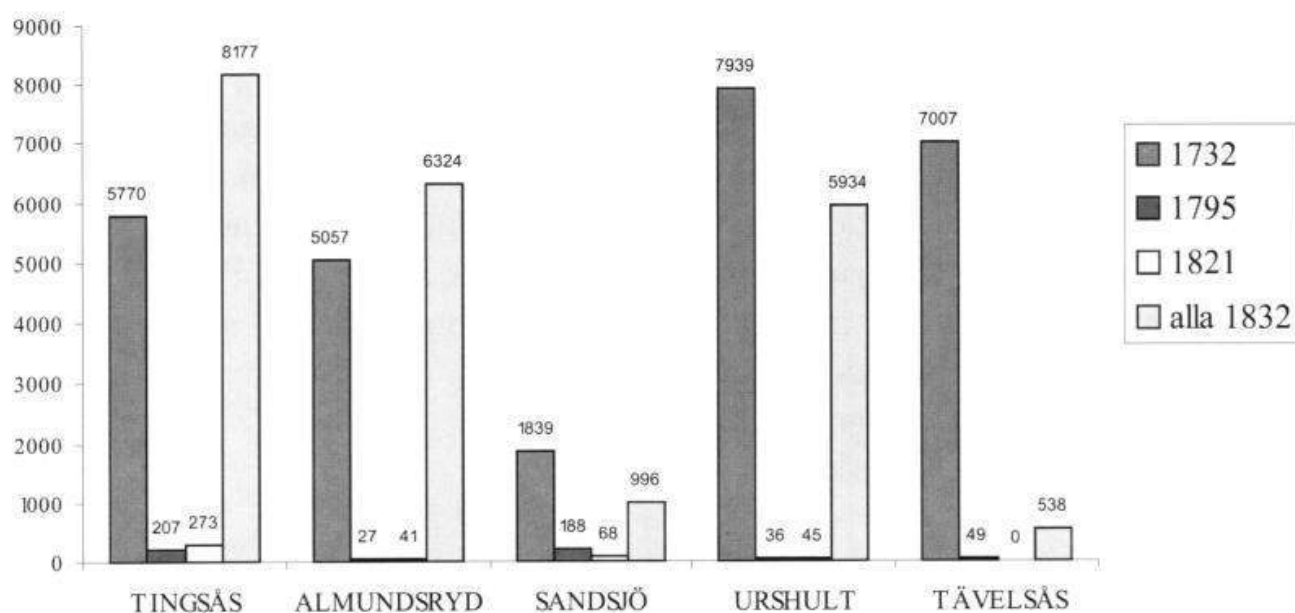
skärning av ekar var i princip förbjudet. Samtidigt uppmuntrades kvistning i syfte att få fram en huvudstam på trädet. Kvistning av unga träd var till och med påbjudet eftersom det ansågs förbättra växten. Denna tvetydighet öppnade för en omfattande beskärning av såväl unga som gamla träd. Carl von Linné berättar från sina resor om omfattande stamkvistning och lövtäkt av ek t.ex. från västra Sverige 1747.

*”Ängarna voro härligen utsirade med mycken hassel och ek, vilka ekar av det de på sidorna blivit hamlade, utslagit tätt små kvistar, efter hela längden runtomkring, över vilka de rätte grenar utslogo sin krona.”*⁷

Den omfattande kvistningen av ekar, med eller utan statens uppmuntran, fick allvarliga konsekvenser för ekbeståndet vilket också noterades av Linné 1741 på resa i Östergötland.

*”Ekar voro häromkring nog många men illa hanterade och medfarne. De tjocka grenar voro afhuggne en tvärhand ifrån stammen, men allt försent. Små kvistar sprungo ut omkring de avhuggne grenar. En alltför liten krona och ej tillräckelig för så långt träd var lämnad överst i toppen. Härrav voro många ekar alldeles utgångne och torkade.”*⁸

Mot slutet av 1700-talet var skadorna uppenbara och den skogskommission som skulle förbereda en ny skogsordning begärde in yttranden över problemet 1802. Flottans virkesansvarige hänvisade till förordningarna om att ung ek borde uppkvastas. Men det hade visat sig vid flottans avverkningar att kvistning och i

Figur 3. Användbara ekar i fem socknar i Kronobergs län 1732–1821. Samtliga ekar 1832.

synnerhet borthuggningen av större grenar på växande ekar hade medfört invuxen röta som spred sig i stammen och förstörde virket. Den kvistning av ekskogen som dagligen skedde överallt ledde till att den ödelades. De ekar som undgått kvistning gav däremot gott och dugligt skeppsvirke.⁹

Stamkvistningen av större ekar, för att förbättra växten eller minska deras skugga gjorde att träden ruttnade och försämrade ekbeståndet. Här fanns en viktig orsak till att antalet för flottan användbara ekar minskade under 1700-talet. Men hur påverkade flottans egna selektiva avverkningar ekbeståndet?

Flottans ekinventeringar

Den dramatiska nedgång i ekbeståndet som inträffade under 1700-talet och som gjorde bristen på ekvirke akut för den

svenska flottan i början av 1800-talet kan spåras genom de olika inventeringar av ekbeståndet som genomfördes. Förlusten till Ryssland 1721 av provinserna Estland och Lettland, ställde den svenska flottan inför en situation som krävde en mer långsiktig planering av virkesförsörjningen. En inventering i tidigare orörda områden i södra Kronobergs län genomfördes och siffrorna från denna ger oss en utgångspunkt för att bedöma 1700-talets förändringar. I de fem socknar där de flesta användbara ekarna hittades ser en jämförelse med senare inventeringar ut på följande sätt.

Antalet användbara ekar i dessa socknar minskade drastiskt mellan 1732 och 1795. Siffrorna från en sista besiktning 1821 bekräftar utvecklingen. En jämförelse mellan de *användbara* ekarna och *samtliga* ekar i socknen, vilka räknades vid inlösningen 1832 när eken frisläpptes

och blev bondens träd, understryker förändringen ytterligare.¹⁰

Den självklara frågan måste ställas om flottans krav på vad som var användbara träd ökat under 1700-talet och om detta är en alternativ förklaring till förändringen. Förhållandet var emellertid det motsatta. Allt tillgängligt källmaterial talar om en tilltagande virkesbrist med sänkta krav på dimensioner, införande av substitut för ekvirke som järn och granträ samt nya virkesbesparande konstruktioner vid fartygsbyggandet.¹¹

En jämförelse mellan större områden i 1732 års besiktning gör bilden tydligare. Denna besiktning omfattade bl.a. Kalmar län där ekar huggits för fartygsbygge sedan århundraden. En jämförelse mellan ekbestånden i de gamla produktionsområdena i Kalmar län och the old-growth forests i södra Kronobergs län visar effekterna av långvarigt utnyttjande av ekskogen.

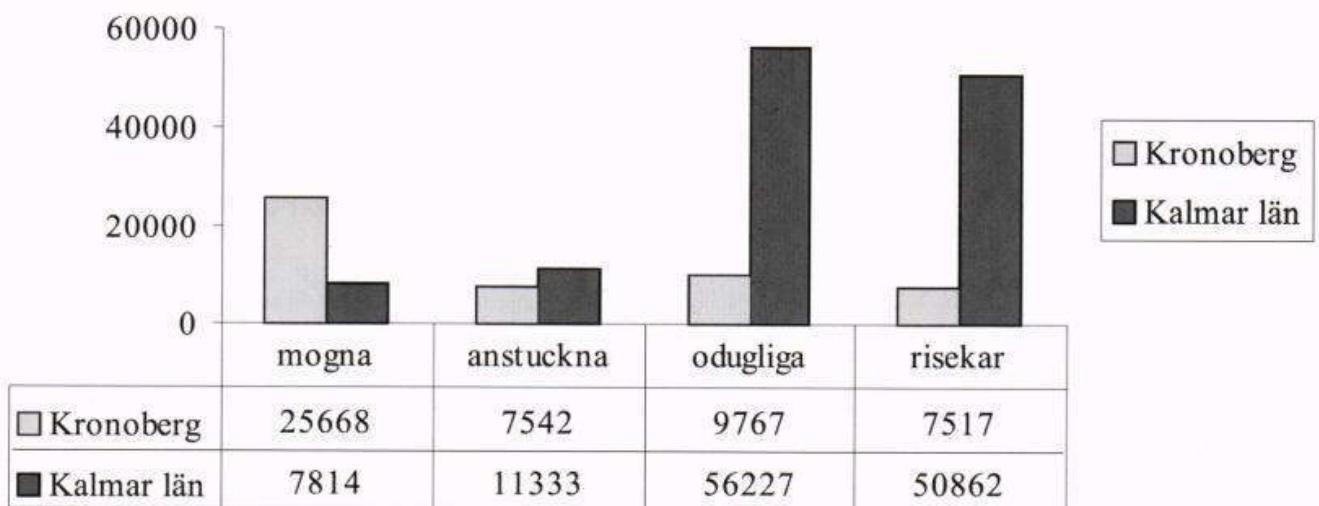
De ekar som betecknades som mogna

eller anstuckna ansågs av flottans officerare som användbara. De ruttna och felväxta betecknades som odugliga och som risekar.

I de dittills orörda områdena var 65 % av träden användbara medan i de gamla produktionsområdena endast 15 % fortfarande var användbara.¹² Det var resultatet av århundraden av selektiva avverkningar.

Början till slutet

Det har under det senaste decenniet vuxit fram en ny syn på 1700-talets svenska politiska och sociala historia. Mer än tidigare har betydelsen av böndernas ökade politiska makt betonats. Undersökningar av såväl deras agerande på riksdagarna som deras lokala politiska maktutövande i sockenstugan har visat hur en ny självmedveten och politiskt mogen klass av självägande bönder formeras som avskiljer sig såväl uppåt mot adel och statens

Figur 4. Ekarnas kvalitet i Kronobergs och Kalmar län enligt besiktningen 1732.

ämbetsmän som nedåt mot de jordlösa på landsbygden.¹³ Som en milstolpe i den utvecklingen står den kungliga förordning 1789 som gav den svenske bonden samma rättigheter på sin mark som adelsmannen tidigare haft på sin. Men det fanns ett viktigt undantag.

Eftersom ek och bok var viktiga för flottans virkesförsörjning hade förordningen undantagit dispositionsrätten till dessa trädslag från bondens nya rättigheter. Svaret från bönderna blev att omedelbart kräva en landsomfattande besiktning av ek och bok för att avgöra vilka träd som var användbara för flottan varefter de övriga skulle frisläppas. Kravet beviljades och under 1790-talet besiktigades län efter län av flottans officerare och de användbara träden märktes med en hammare med kronostämpel i trädets stam och på roten. Boken frisläpptes med en ny skogsordning 1793 men den fria dispositionsrätten till ek dröjde och böndernas otålighet växte. Uppfattningen att de träd som inte stämplats av flottans officerare var böndernas egendom spred sig och skapade osäkerhet även bland myndigheterna. Resultatet blev att omfattande krav på att lagligt få avverka träden framfördes i olika län och bifölls av landshövdingarna. Med en ny skogsordning 1805 tog emellertid staten tillbaka löftet om ekens frisläppande och införde i stället ett omständligt förfarande för att lagligt få avverka träden. Villkoren för att få fälla trädet mildrades dock samtidigt. Denna nya förordning blev början på den sista striden om rätten till den svenska eken.

Den skadliga eken

Förslaget om frisläppande av eken väcktes i adelsståndet på riksdagen 1809 men fick sitt starkaste stöd land bönderna. Bondeståndet upprepade på följande riksdagar samma krav på frisläppande, med trädets skadlighet för jordbruket som främsta argument. Skiftena och den snabbt tillväxande torpbebyggelsen ökade uppodlingen vilket gjorde konflikten skarpare eftersom den bättre jord som nyodlades, samtidigt var den jord där eken trivdes bäst.

Vid sidan av argumenten om ekens skadlighet fördes också en principiell argumentering för den privata äganderätten. Fri äganderätt var en grundsats som om den tillämpades på ekskogen skulle göra att många "gamla och skadliga träd" höggs ned men också uppdra många nya och tillväxande. Korruptionen var omfattande. Genom stora mutor kunde bonden få tillstånd att hugga de bästa och värdefullaste träden istället för de gamla och värdelösa som skogsordningen påbjöd. Bönder i riksdagen hävdade att det var en viktig orsak till att den användbara eken minskade.¹⁴

Till bilden av misshushållning och korruption bidrog också de s.k. kronoekarnas öde. Det var de bästa ekarna som officerarna under 1790-talets besiktningar stämplade med kronostämpel på roten och stammen, som tecken på att de reserverades för flottan. På 1810-talet började rapporterna från landshövdingar och jägmästare komma om att träden ruttnade genom att stämplingen skadat träden.¹⁵ Saken behandlades även på riksdagarna

och flera riksdagsmän kunde vittna om kronoekar som ruttnade. Den skadliga stämplingen hade inte bara förstört många ekar genom röta utan också minskat respekten för trädet hos bönderna som såg dem, till ingen nytta, stå och murkna i sina åkrar och ängar.¹⁶

Böndernas argumentation på riksdagarna visade tydligt att den gamla politiken hade mist sin legitimitet. Det hade konsekvenser för synen på själva trädslaget ek. Bonden Anders Danielsson hävdade t.ex. vid riksdagen 1815 att den onyttiga eken stod till kännbart men för jordägaren vilket väckte mot det privilegierade trädslaget ett hat som gjorde att trädet utrotades ”uti sjelfwa dess första fortplantning”.¹⁷

Genomgående användes ordet hat för att beteckna bondens syn, inte bara på de ekar som gjorde skada i åker och äng, utan på själva trädslaget.

Den sista – och värsta – ekinventeringen

Napoleonkrigen innebar stora territoriella förändringar för det svenska riket. Förlusten av den finska riksdelen 1809 var bara början på en rad dramatiska händelser. Bland annat avträdde Sverige 1815 den sista resten sina 1600-talserövringar på kontinenten, den del av tyska Östersjökusten som kallades Pommern. Förlusten av Pommern var försumbar för Sverige utom i ett avseende – ekvirkesförsörjningen till flottan. En stor del av virket som användes vid flottbasen i Karlskrona kom från de pommerska ekskogarna. De tidigare problemen med ekför-

sörjningen blev akuta och en flottkommitté fick regeringens uppdrag att utreda frågan. Efter förfrågan till landshövdingarna och flottans konstruktionsofficerare föreslog kommittén att hela den del av Sverige där eken växte skulle besiktigas, dels för att klarlägga hur allvarligt ekproblemet var, dels för att finna platser där statliga ekplanteringar kunde göras.¹⁸

Län	1790-tal	1825	minskning %
Blekinge	10 269	4 480	56
Kristianstad	15 909	4 312	73
Malmöhus	3 267	1 621	50
Kalmar med Öland	65 298	5 674	91
Kronoberg	8 408	891	89
Östergötland	38 922	7 038	82
Jönköping	13 617	1 952	86
Södermanland	11 228	630	94
Västmanland	5 653	496	91
Örebro	6 641	142	98
Skaraborg	2 353	305	87
Älvsborg	7 037	385	95
Gotland	11 479	11 290	2
Halland	9 751	793	92
Göteborgs o Bohuslän	2 516	71	97
Stockholm	9 753	615	94
Uppsala	7 407	146	98
Summa	229 508	40 841	82

Tabell 1: Antalet användbara ekar på skatte- och kronojord vid besiktningarna på 1790-talet och 1825 fördelade på län. Källa: RA. ÄK 741 Vol. 1; Skogsstyrelsen F II a:1.

Resultatet, som var klart 1825, var mycket nedslående. Den användbara eken hade minskat med 80 % på 30 år. Flottans officerare kunde endast finna cirka 40.000 användbara träd.

Orsakerna till ekens tillbakagång kunde också klargöras av den ansvarige offi-

ceren af Borneman som pekade på att åkrar och ängar var bevuxna med ekar vars skugga och förtorkade löv förstörde sädesväxten och gräset. Därför hamlade bönderna ekarna för att minska skuggan och anlade medvetet lövbrasor vid stammen som skadade träden. Det var ekens konkurrens med foderproduktionen i ängen som var det stora problemet. Därför föreslog af Borneman att eken skulle få lösas in av bönderna för att sedan frisläppas och att nya statliga ekplanteringar inrättades.¹⁹

Resultatet av besiktningen rapporterades fortlöpande under arbetets gång till regeringen och 1823 fick riksdagen ta ställning till vad som skulle göras åt en situation som började bli katastrofal.

Staten ger upp rätten till ek

af Bornemans förslag mottogs av riksdagens samtliga stånd med stort bifall. På riksdagarna 1823 och 1830 utarbetades förslag till hur inlösningen skulle gå till. De utskott som behandlade frågan var mycket engagerade i skattebondens problem med eken och talade med förståelse om honom som "Eketrädet's hatare". Även om lagen kunde förhindra honom från att hugga den vuxna eken kunde den aldrig hindra honom från att "upprycka, afhugga eller nedtrampa den unga plantan".²⁰

Resultatet blev att riksdagen 1830 beslöt rekommendera regeringen att frisläppa eken mot en billig inlösningssumma som skulle erläggas kollektivt för varje socken. Under 1830-talet inlöstes på det sättet den allra största delen av eken i Sverige av de enskilda jordägarna.

Flottans kommande behov av ekvirke ordnades genom att en statlig ekplantering inrättades på en ö i en av Sveriges största insjöar. Där sattes strax före jul 1831 de första 25.000 ekplantorna i marken. Chefen för de svenska statsskogarna kunde 1975 i ett brev till marinen meddela att de första ekarna var klara för leverans. Marinen avböjde erbjudandet vänligt men bestämt.

En ekologisk konflikt

Kampen²¹ om eken gällde inte bara den principiella frågan om äganderätten eller utnyttjandet av trädets virkesvärde. I minst lika hög grad gällde konflikten ekens roll i det känsliga ekologiska system som ängsbruket utgjorde. Trädets skugga, svårformulnade lövförna och konkurrens med andra mer användbara träd gjorde att det inte tåldes av bonden.

Metoden att beskära trädet för att minska lövmassan och skuggan användes av bönderna med resultatet att trädet tog röta i såren efter de avhuggna grenarna. Denna, ofta dolda och invuxna röta, gjorde det oanvändbart som skeppsvirke för flottan med de höga krav som den hade på kvalitet och dimensioner.

De stora agrara förändringarna under perioden skärpte konflikten ytterligare genom uppodling på den bättre jord där eken trivdes och en växande kreatursstam som skapade större behov av vinterfoder från ängen och sommarbete på utmarken.

Till böndernas beskärning av träden för att minska skuggan kom två föreställningar om hur ek borde behandlas, för

att försäkra kronan om bra virke, vilka ytterligare förvärrade situationen. Dels tron på att stamkvistning kunde förbättra växten på unga träd och också ge rätt stamform på de äldre, där flottan uppfattade den omfattande kvistningen som ett problem först mot slutet av 1700-talet. Dels förstörelsen av de för kronan reserverade träden. Stämplingen med kronhammare av hundratusentals goda och användbara ekar under 1790-talets inventeringar visade sig fördärva träden genom rötangrepp när den påslogs för djupt.

Eken – bondens gissel och gisslan

Centralmaktens svar på lokalsamhällets motstånd mot ekpolitiken dröjde. Tveksamheten under 1790-talet, då löftet om att lämna dispositionsrätten till eken fri förhalades för att sedan tas tillbaka, innebar en vändpunkt för skattebönderna. I landshövdingarnas rapporter, flottans yttranden och i riksdagsdebatten beskrevs situationen som helt förändrad och hur respekten för ekträdet helt gått förlorad hos bönderna. Den gamla politiken hade tappat sin legitimitet och straffen för brott mot kronans rätt ansågs inte som skamliga utan som ett nödvändigt ont. Den skada som eken vållade ängsbruket, de politiska åtgärder som centralmakten använde för att gynna trädet på bekostnad av lokalsamhällets intressen, de hårda straff som drabbade den som skadade ek, de metoder som bönderna utvecklade för att bli av med trädet och kringgå centralmaktens bestämmelser skapade tillsammans en kulturell syn på

trädslandet ek i lokalsamhället, som sammanfattas i begreppet *ekhat*. Uttrycket "Unga ekar och unga adelsmän skall man hata" uppkom på 1700-talet och stämmer bra med den inställning till trädslandet som relateras i riksdagsdebatten.²² Det var detta ekhat som tog sig uttryck i rothuggning, borring, lövbrasor vid stammen och direkt olovlig fällning för att minska andelen ek i åker, äng och utmark. Dessutom förhindrades allmänt föryngringen genom att unga plantor rycktes upp, trampades ned eller höggs av. Ekhatet förefaller allmänt omfattat av bonderiksdagsmännen. Även av riksdagens ekonomiutskott betraktas det 1823 med stor förståelse och jägeribetjäningen som ska skydda trädet anklagas för omfattande korruption. En bild av en motståndskultur framträder där lokalsamhällets normsystem starkt avviker från centralmaktens. Alexis de Tocquevilles storartade formulering om det feodala förtrycket i Frankrike vid samma tid kan i blygsam skala sägas vara giltigt även för de svenska böndernas förhållande till ekarna i sina ängar. "Det onda som man tålmodigt bär inom sig när det verkar oundvikligt blir outhärdligt så snart man anar att det är möjligt att undslippa det."²³

Bönderna gjorde politik av eken på riksdagarna, men i ännu högre grad gjorde de politik i sina ängar med lövknivar, yxor, liar och hackor. Där trotsade de centralmaktens påbudna naturutnyttjande. Så länge virkesproduktionen var en del av den agrara produktionen blev eken en slags gisslan hos bonden. När han inte längre accepterade centralmakt-

ens naturutnyttjande använde han denna sin makt och centralmakten blev tvungen att ge efter.

¹ Stiernman 1728 s 1683.

² Glete 1993a s. 35 ff.

³ Den kom på det viset också närmare flottans andra viktiga ekförsörjningsområde – den tyska provinsen Pommern vid östersjökusten. Denna hade erövrats av Sverige under Trettioåriga kriget 1648 och sedan 1641 arbetade en permanent arbetsstyrka där med att leverera ekvirke till den svenska flottan.

⁴ Aronsson 1992.

⁵ Swedish state archive. Krigsexpeditionen. F I:1.

⁶ Bergendorff & Emanuelsson 1996.

⁷ Linné 1747 Gullander 1972 s. 68. Jfr Borgegård 1996 s. 132.

⁸ Linné 1741 s 26.

⁹ RA. ÄK 741 Vol 1.

¹⁰ 1732 KA. Amiralitetskollegiums arkiv. Gamla nummer-serien nr 10. 1795 RA. Skogsstyrelsens arkiv. F II ba vol 6. 1821 RA Krigsexpeditionen arkiv F I vol 4. 1832 VaLa Kronobergs länsstyrelse Landskontoret. H II vol 3. af Chapman 1796 s. B.

¹¹ RA. Frihetstida utskottshandlingar R 2627.

¹² Aronsson 1992.

¹³ 1815 års riksdag Bih. 4,1 s 74 ff.

¹⁴ RA. Krigsexpeditionen. F I:1. Konvolutet: Landshövdingarnas rapporter till KM:t till följd av cirkulärskrivelse 17/12 1816 överlämnade till kommitte-rade för reglering av flottornas ärenden och deras skrivelse till KM:t 6/2 1819.

¹⁵ 1812 års riksdag Bih. 2 s 1079 ff.

¹⁶ 1815 års riksdag Bd 3 s 454.

¹⁷ RA. Krigsexpeditionen. F I:1. Committerade till reglering af Flottornes ärender 27 mars 1819.

¹⁸ RA. Krigsexpeditionen. F I:1. af Borneman till Kungl. Maj:t 1822.

¹⁹ 1823 års riksdag Bih. 4:4 s 780 ff.

²⁰

²¹ Stridsberg & Mattsson 1980 s 42.

²² Alexis de Tocqueville 1856 s 292.

VI STÖDER

SKOGSHISTORISKA SÄLLSKAPETS VERKSAMHET:

SÅG Å SYD